

Odgovaračke pristrasnosti

21.11./28.11.2024.

Odgovaračke pristrasnosti/usmerenja

- ▶ sistematske tendencije odgovaranja na različite ajteme koje ne zavise od ajtemskog konteksta tj. od onoga šta bi ajtem trebao da meri (Paulhus, 1991)
- ▶ odgovarački stil ili set?
 - stil – dugotrajni obrazac
 - set – privremeni obrazac

Odgovarački stil

stabilna distorzija u odgovaranju, nezavisna od:

- ▶ situacije
 - ▶ perioda testiranja
 - ▶ domena procene
 - ▶ korišćenih ajtema, tj. testova
-
- ▶ povezana sa stabilnim tendencijama kao što su crte ličnosti, kognitivni stil...

Odgovarački set

privremena distorzija u odgovaranju usled:

- ▶ karakteristike **situcije**
 - ▶ npr. vremenskog ograničenja, testiranja s visokim ulogom
- ▶ karakteristike **ajtema**
 - ▶ npr. PVI umesto otvorenog odgovora, ili dvosmisleni, nejasni ili nestrukturirani ajtemi
- ▶ trenutnog **stanja**
 - ▶ npr. umora, pada motivacije

Da li je odgovaračko usmerenje greška?

1. **NE**, već je to smisljena dimenzija ponašanja koja se može proceniti

- ▶ poboljšava prediktivnu validnost

2. **DA**, odgovaračka usmerenja treba eliminisati iz testova ili njihov efekat ublažiti

- ▶ ugrožava konstrukt validnost
- ▶ faktor metoda

Kolika je izraženost odgovaračkih pristrasnosti?

► mit ili realno ugrožavanje validnosti?

PROPORTION OF VARIANCE IN SCALE SCORES ACCOUNTED FOR BY STYLISTIC RESPONDING

	<i>Mean Contamination Across 11 Countries</i>	<i>Median Contamination Across 11 Countries</i>	<i>Range of Contamination Across 11 Countries</i>
Attitude toward advertising in general	.04	.02	.01-.13
Attitude toward the past (romanticism)	.10	.11	.05-.16
Attitude toward the past (technology)	.07	.06	.04-.15
Change seeker index	.02	.01	.01-.04
Consumer ethnocentrism	.16	.15	.11-.23
Deal proneness	.03	.02	.00-.06
Environmental consciousness	.12	.10	.08-.26
Exploratory acquisition of products	.10	.10	.06-.15
Exploratory information seeking (advertising)	.05	.05	.02-.11
Exploratory information seeking (shopping)	.01	.01	.00-.04
Health consciousness	.22	.23	.12-.29
Price consciousness	.04	.02	.01-.15
Product involvement	.03	.02	.01-.06
Quality consciousness	.14	.12	.07-.28

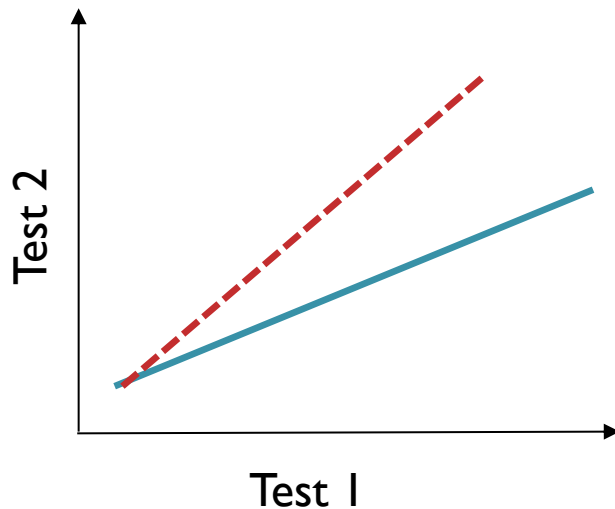
8%

Kako odgovaračka usmerenja utiču na merenje?

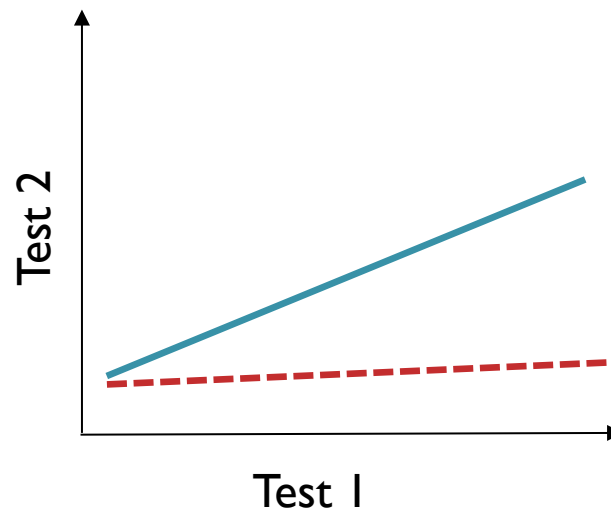
- ▶ utiču na izraženost skorova ispitanika

- ▶ utiču na odnose između varijabli

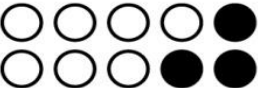
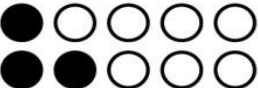
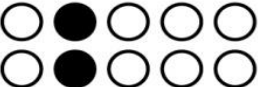

korelacija odg. pris. pozitivna

korelacija odg. pris. negativna

Vrste odgovaračkih pristrasnosti

Socijalna poželjnost / disimulacija	—
Simulacija	—
Povlađivanje / slaganje	
Veće slaganje u odnosu na neslaganje	—
Neslaganje	
Pozicioniran odgovor	
Preferencija ekstremnih odgovora	
Preferencija srednjeg odgovora	
Preferencija srednjih odgovora	
Preferencija ranga odgovora	
Nepažljivi odgovori	—

Socijalna poželjnost/disimulacija i simulacija

Socijalna poželjnost/disimulacija

- ▶ tendencija osobe da se prikaže u što boljem „socijalnom svetlu“
 - ▶ naglašavanje socijalno poželjnih karakteristika
 - ▶ poricanje nepoželjnih karaktestika

Simulacija

- ▶ tendencija osobe da se prikaže u „socijalno nepoželjnom svetlu“, da naglašava patološke karakteristike ili da se prikaže kao opasna i opaka
 - ▶ naglašavanje negativnih karakteristika, simptoma...
 - ▶ naglašavanje onih simptoma koji odražavaju ispitanikovo shvatanje koncepta mentalne bolesti ili neprilagođenosti

Dimenzije socijalne poželjnosti

▶ Upravljanje utiskom - lažiranje

- ▶ namerno i svesno predstavljanje drugačije slike o sebi
- ▶ odgovarački set – interakcija situacije i osobe

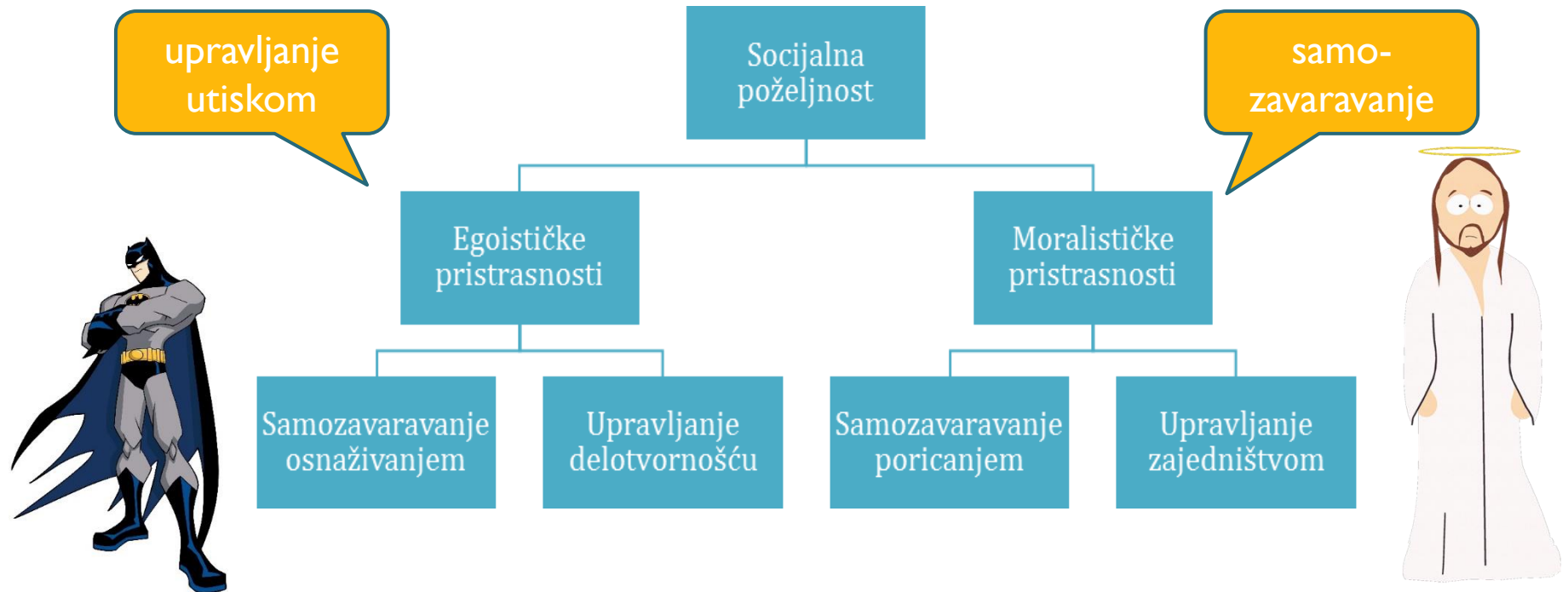
▶ Samozavaranje

- ▶ iskreno mišljenje o sebi
- ▶ odgovarački stil – nedostatak kritičnog uvida, idealizacija sebe

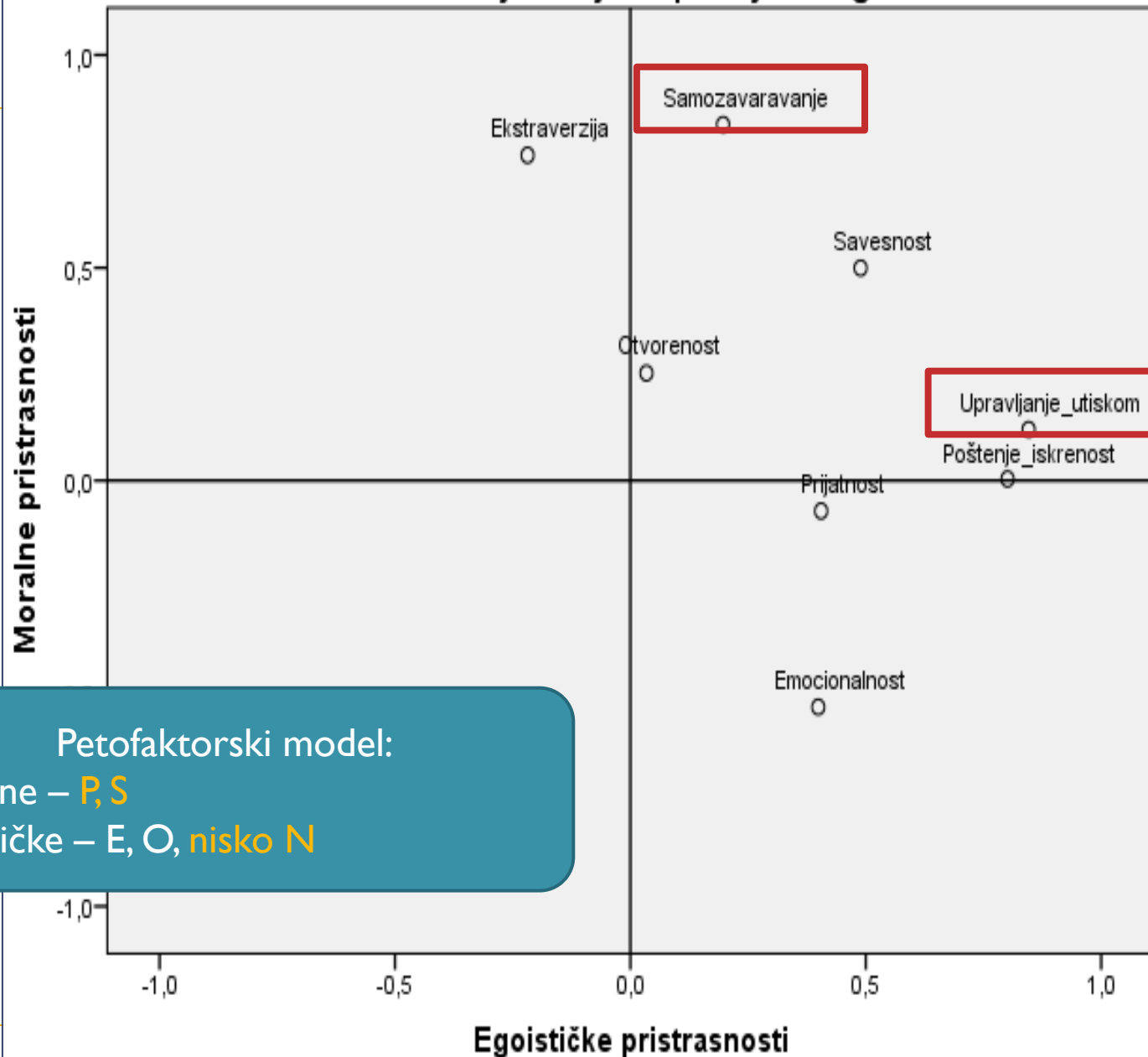
Kritike modela:

- ▶ Da li su u pitanju nezavisne dimenzije?
- ▶ Upravljanje utiskom – stabilna tendencija?
- ▶ I samozavaranje je osetljivo na situaciju

Dimenzije socijalne poželjnosti

Pristrasnosti u davanju socijalno poželjnih odgovora

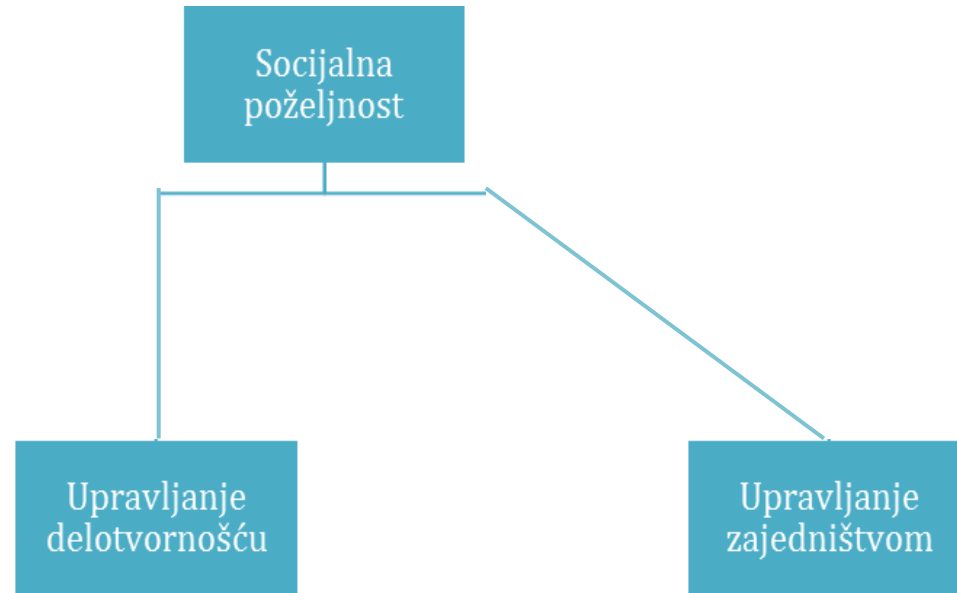

Petofaktorski model:

Moralne – P, S

Egoističke – E, O, nisko N

Dimenzije socijalne poželjnosti

- ▶ obrisana razlika između stila i seta
- ▶ Finalni model: delotvornost i zajedništvo
 - ▶ nema podele na svesno-nesvesno

Detekcija

- ▶ skale za procenu socijalne poželjnosti i simulacije

problem: sadrže varijansu crta ličnosti

- ▶ precenjivanje znanja (*overclaiming*)
 - ▶ familijarnost s izmišljenim pojmovima ili likovima: *etalaksija*
 - ▶ **opšte znanje** (kao TOI)
- ▶ lažni ajtemi (*bogus items*)
 - ▶ **uže znanje**, specifično za dati posao, poziciju, domen:
Vešt sam u transkribovanju memo-podataka
 - ▶ detekcija patologije: *Vidim obojene trouglove*

problem: generalizacija znanja (mada manja kod precenjivanja znanja)

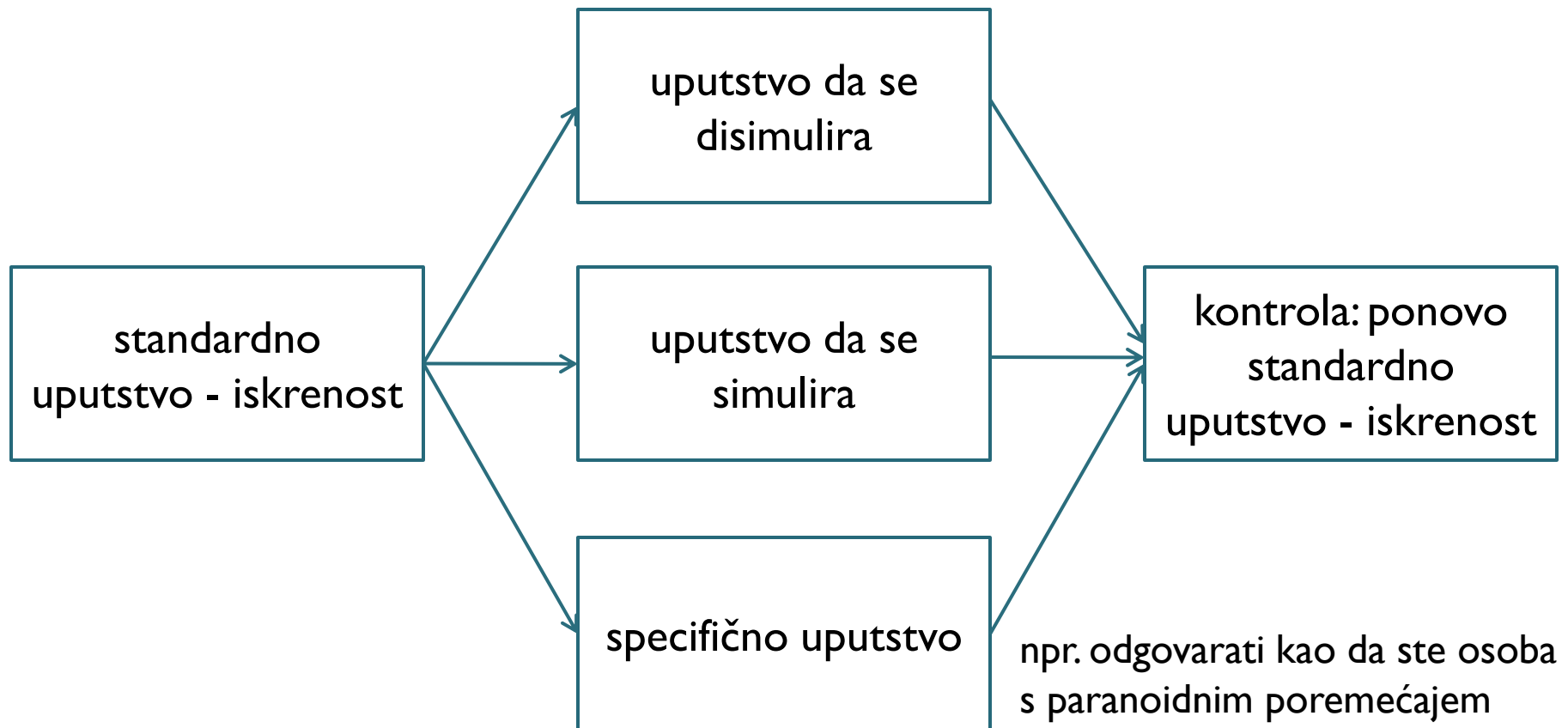
Detekcija

- ▶ skale retkih odgovora
 - ▶ *Valjalo bi odbaciti sve zakone*
- ▶ **problem**: odražavanje iskrenog odgovora
- ▶ preporuka: sadržaj da ne bude povezan s predmetom merenja

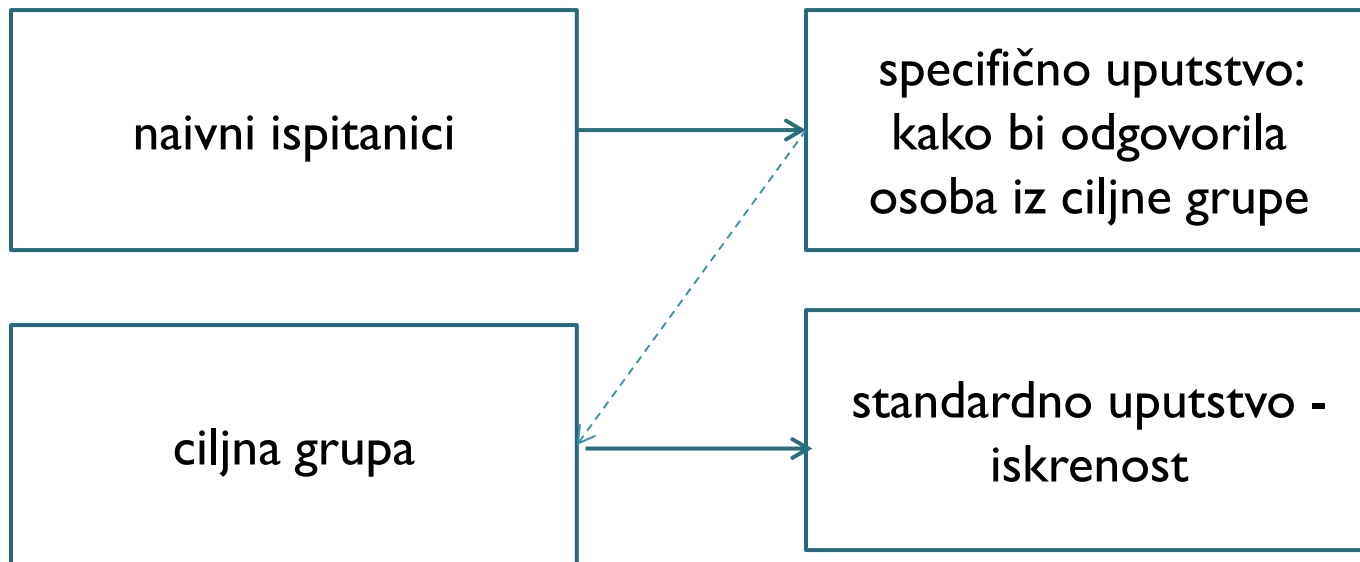
Detekcija: diferencijalni skorovi

Nacrt s jednom grupom

Detekcija: diferencijalni skorovi

Nacrt s različitim grupama

Rešenja: *a priori*

u toku konstrukcije upitnika

- ▶ detektovati ajteme koji su podložni lažiranju
 - ▶ ekspertska procena
 - ▶ korelacije sa skalama simulacije i disimulacije
- ▶ maskiranje predmeta merenja konstrukcijom „suptilnih“ ajtema – neutralizovanje sadržaja
 - ▶ ne prikazivati naziv upitnika, ni skraćenicu
 - ▶ filer ajtemi
 - nikad na početku
 - mora ih imati dovoljno (1/3, 1/4)
 - ▶ redosled ajtema – u intervalima

Rešenja: *a priori*

u toku konstrukcije upitnika

- ▶ prislini izbor – ne može eliminisati lažiranje, ali ga može učiniti težim

prilikom administracije

- ▶ upozorenje (o negativnim posledicama)

Rešenja: *a posteriori*, *post hoc*

nakon prikupljanja podataka

- ▶ eliminacija ispitanika koji imaju skor iznad graničnog na skali socijalne poželjnosti – upitno!
- ▶ korekcija skorova – upitno!
- ▶ socijalna poželjnost kao **supresor** – varijabla značajno povezana sa prediktorom, ali ne i kriterijumom

Problem

SAVESNO

SOCIJALNA
POŽELJNOST

RADI
EFIKASNOSTI

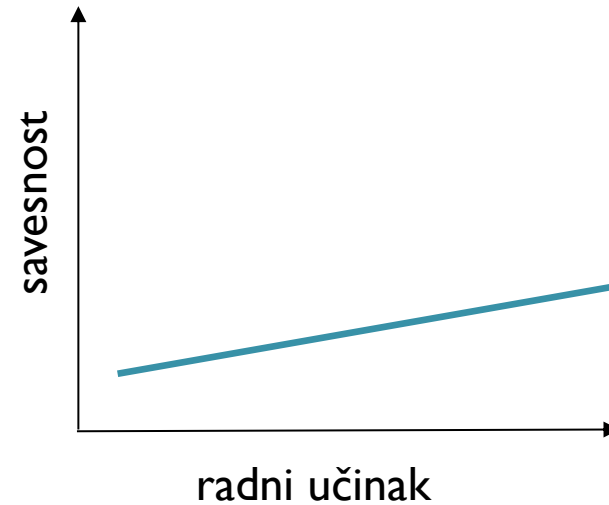
Rešenja: *a posteriori*, *post hoc*

nakon prikupljanja podataka

- ▶ socijalna poželjnost kao **moderator** – varijabla koja nije uzrokovana prediktorom, ali koja menja odnos prediktora i kriterijuma

niska socijalna poželjnost

visoka socijalna poželjnost

Povlađivanje/slaganje i neslaganje

Testovi ličnosti:

- ▶ slaganje (da-ljudi) ili neslaganje (ne-ljudi) sa tvrdnjama, bez obzira na njihov sadržaj

Testovi sposobnosti

- ▶ pozicionirani set

Kako se manifestuje?

Slaganje/povlađivanje i neslaganje sa...

- ▶ heterogenim ajtemima

Ja sam staložena osoba.

Volim da budem okruzem ljudima.

- ▶ homogenim ajtema, ali koji su obrnuto formulisani

Ja sam staložena osoba.

Često brinem o raznim stvarima.

Povlađivanje/slaganje i neslaganje

Testovi ličnosti:

- ▶ slaganje (da-ljudi) ili neslaganje (ne-ljudi) sa tvrdnjama, bez obzira na njihov sadržaj

Testovi sposobnosti

- ▶ pozicionirani set
- ▶ uzrok: rigidni kognitivni stil, a ne socijalna motivacija
- ▶ posledice:
 - ▶ promena poretka u odnosu na stvarni
 - ▶ veštački više korelacije između upitnika

Dimenzije povlađivanja/slaganja

► Slaganje

Volim čokoladu

Volim zdrav život

Ne volim čokoladu

Ne volim zdrav život

znanje

► Prihvatanje

Volim čokoladu

Volim zdrav život

~~*Ne volim čokoladu*~~

~~*Ne volim zdrav život*~~

ličnost i
stavovi

Detekcija i rešenja

- ▶ balansirane skale
 - ▶ razlike u skorovima na negativno i pozitivno formulisanim ajtemima
- ▶ korelacije heterogenih ajtema
- ▶ parovi kontrolnih ajtema – opozitni ajtemi
- ▶ problem negativno formulisanih tvrdnji
 - ▶ setimo se unipolarnih i bipolarnih konstrukata ($r > .55$ za dokaz o istom konstrukt/facetama)
 - ▶ metodski faktor
 - ▶ zavisi od verbalnih sposobnosti

Preferencija ekstremnih ili srednjih odgovora

- ▶ biranje ekstremnih odgovora na oba pola, bez obzira na sadržaj ajtema
- ▶ biranje srednjeg odgovora, bez obzira na sadržaj
- ▶ Šta znači srednji podeok na skali?
 - ▶ skriveno „ne znam“
- ▶ Koji broj podeoka na skali je optimalan?
 - ▶ 5-7 kod opšte odrasle populacije
 - ▶ dobro je da postoji srednji podeok (neparan broj), ali se on treba jasno definisati („podjednako se i ne slažem i slažem“)

Detekcija i rešenja

Preferencija ekstremnih odgovora

- ▶ učestalost biranja ekstremnih odgovora na heterogenim ajtemima
- ▶ AS na heterogenim ajtemima + uvid u *SD* – manje dobra strategija

Preferencija srednjeg odgovora:

- ▶ AS na heterogenim ajtemima + uvid u *SD*

Nepažljivi odgovori

- ▶ slučajni: slučajno preskočen ajtem, odgovaranje bez čitanja...
- ▶ neslučajni: cik-cak, odgovaranje po šemi, preskakanje ajtema po šemi, nekonzistentni odgovori

Uzroci:

- ▶ iskrena greška, nepažnja
 - ▶ nerazumevanje sadržaja
 - ▶ nemotivisanost
 - ▶ sabotiranje
-

Detekcija

A priori

- ▶ kontrolni ajtemi

Rođen sam u gradu Boga-Boho

Zaokruži broj 2 na sledećoj skali

- ▶ ajtemi nekonzistentnih odgovora – opozitne tvrdnje

Post hoc

- ▶ indeks konzistencije – sličnost odgovaranja na slične ajteme
- ▶ indeks par-nepar – korelacija parnih i neparnih ajtema
- ▶ detekcija autlajera
- ▶ vreme latencije

Rešenja

- ▶ instrukcija – npr. upisati ime i prezime na svakoj stranici upitnika
- ▶ onlajn - davanje fidbeka o netačnom odgovoru na kontrolne ajteme
- ▶ „Prema Vašem iskrenom mišljenju, da li se možemo osloniti na Vaše podatke?“

Izvori odgovaračkih pristrasnosti

- ▶ koji potiču od samog testa i uslova testiranja

- ▶ format ajtema
- ▶ nejasni i složeni ajtemi

Da li ste za članstvo u EU i NATO, uz prihvatanje sporazuma o imenu između Republike Makedonije i Grčke?

- ▶ medijum testa
- ▶ kognitivno opterećenje
 - ▶ fenomen „zadovoljstva odgovorom“ – minimalno dovoljan odgovor kojim smo zadovoljni
- ▶ dužina testa
- ▶ vremensko ograničenje
- ▶ ispitivač
- ▶ jezik testa
- ▶ motivacija
- ▶ predmet merenja

Izvori odgovaračkih pristrasnosti

▶ koji potiču od ispitanika

- ▶ pol
- ▶ starost - \cap
- ▶ ekonomski status
- ▶ obrazovanje
- ▶ inteligencija
- ▶ osobine ličnosti
- ▶ motivacija
- ▶ rasa
- ▶ kultura

ERS - ↓prijatnost, ↑savesnost,
↑ekstraverzija, ↑anksioznost

MRS – ↑prijatnost, ↓savesnost

ARS – ↑savesnost, ↑ekstraverzija,
↑impulsivnost, ↑traženje senzacija

Opšte tehnike prevazilaženja

- ▶ uvrstiti posebne ajteme (lažne ajteme, kontrolne ajteme...)
- ▶ uporediti rezultate dobijene različitim metodama prikupljanja podataka
- ▶ intervju s kandidatima koji pokazuju neke od odgovaračkih pristrasnosti
- ▶ proveriti koliko je upitnik podložen pristrasnostima
- ▶ upozorenje
- ▶ uvrstiti pristrasnosti u model procene

